

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ (ВІЙ- СЬКОВИХ І ЦИВІЛЬНИХ) У СУЧАСНИХ УМОВАХ¹

Педагогіка
ШКОЛИ

УДК 37.035:
[355.01+172.15]

Очевидно, актуальність теми «Військово-патріотичне виховання молоді у закладах освіти...» (військових і цивільних) у сучасних умовах не викликає сумнівів. Реалії сьогодення (окупація Криму, бої на Сході) підтверджують актуальність проблеми. Більше того, свідчать про потребу активізації та поглиблення зазначеної роботи.

На прикладах реальних перемог українських військових у різні часи, як і тих фальсифікацій, що мали місце в історії українства, автор робить спробу встановити істину, утвердити історичну правду.

Але щоб сказати, яким видається удосконалення та підвищення ефективності такого виховання, автор з'ясує, чи було воно до цього і якщо було, то яким! І хоча однозначно відповісти йому важко, але саме пошуку відповіді на зазначене запитання й присвячено цю статтю.

Ключові слова: патріотичне та військово-патріотичне виховання, урядова відповідальність та громади, шкільні та вузівські програми з історії України, героїчні сторінки української військової історії та її фальсифікація, творення сучасних українських національних збройних сил (АТО, Небесна сотня).

Після проголошення незалежності України був певний прорив в цьому напрямку. В першу чергу, це спостерігалось у військових та інших мілітаризованих навчальних закладах... (я добре це пам'ятаю, адже 14 років був ректором НАСБУ).

Пригадую як:

- розпочалось вивчення військової історії України та історії вітчизняних с/с;
- започатковувались наукові дослідження в цьому напрямку; проводились науково-практичні та читальські конференції;
- впроваджувались національні військові традиції;

**Володимир
СІДАК**

Член-кореспондент
НАПН України, док-
тор історичних наук,
професор

¹Статтю підготовлено редакцією за виступом автора на Загальних Зборах НАПН України (30.10.2014 р.)

- створювались музеї історії ЗС і спецслужб;
 - відкривались меморіальні дошки;
 - організовувались походи по місцях бойової слави українського війська та прийняття військової присяги на цих місцях.
- У цивільних вишах, середніх школах:

- почалось об'єктивне висвітлення історії України, корисними і цікавими стали лекції та уроки по «українознавству»;
 - збільшувалась увага до вивчення української мови та літератури тощо;
- Все це, звичайно, давало позитивні результати – сяяло зерно патріотизму і формувало стійкий інтерес до військової історії.

Але, на жаль, з часом ситуація почала поступово змінюватись:

- неодноразово урізались і перекроювались шкільні та вузівські програми з історії України (не в інтересах об'єктивності);
- патріотичне (як і військово-патріотичне) виховання стало наповнюватись іншим змістом – цінностями «руського мира» та ідеологемами радянського періоду, який, нібито був найефективнішим і найщасливішим в історії українського народу.

Безперечно, в радянський період в Україні були великі трагедії, але були й вагомі досягнення:

- в розвитку науки і техніки, освіти (взяти хоча б наших геніальних вчених Вернадського, Корольова, наших видатних всесвітньо відомих педагогів А.С. Макаренка, В.С. Сухомлинського);
- або, хіба можна забути великий, не оцінений вклад українського народу в розгром гітлерівських загарбників.

Я дотримуюсь такої позиції: все добре, все краще того періоду треба пам'ятати, взяти – і творчо використовувати. Але сьогодні в нашій незалежній державі військово-патріотичне виховання молоді має здійснюватись на славних бойових традиціях історії українських національних збройних сил та сил безпеки. Це головне!

Може виникнути таке питання: «А чи є у нас що взяти і показати з цієї історії?» Адже є думки, що були одні поразки? Звичайно, є що взяти і по-

казати! **Якщо об'єктивно, чесно, неупереджено, відкинувши фальсифікат, слід показати:**

- державницьку і військову діяльність наших далеких предків князів Київської Русі: Святослава Ігоровича, Володимира Великого, Володимира Мономаха, Ярослава Мудрого, короля Данила Галицького;
- бойові виступи військ гетьманів Петра Сагайдачного та Богдана Хмельницького; Армії УНР та Української Галицької армії;
- героїчну боротьбу повстанців «Холодного Яру»;
- майже десятилітню збройну боротьбу приреченої, але нескореної УПА.

Незаперечний факт, що багато чого з військової історії України свідомо замовчувалось, або ж фальсифікувалось. Лише **нещодавно широкому загалу стало відомо:**

- про блискучі перемоги над московськими загарбниками українського війська під проводом **Гетьмана Івана Виговського** в Конотопській битві (1665 р.) та під проводом **князя Костянтина Острозького** в Оршанській битві (1514 р.);
- про вирішальну допомогу польським військам бойових формувань УНР під керівництвом генерал-хорунжого Марка Безручка в порятунку 1920 р. не лише Варшави, але й усїєї Польщі від більшовицької навали, відомого з історії як «чудо на Віслі».

Фальсифікації нашої військової історії, як відомо, носили цілеспрямований характер. Наведу лише один приклад.

В середині січня 1918 р. шеститисячна більшовицька армія під проводом Муравйова стрімко просувалась по Чернігівщині в напрямку Києва, змитаючи на своєму шляху всякий супротив. 16 січня у столиці спалахнуло (не випадково) підготовлене більшовиками повстання робітників заводу «Арсенал».

Але 16 січня 1918 р. червоне військо під залізничною станцією «Крути» наштовхнулось на героїчний опір українських військових формувань та добровольчих загонів, вірних ЦР. Бій тривав протягом 10 годин.

В українській та закордонній історіографії, а особливо в радянській (зрозуміло чому) – про цю важливу подію в історії нашої країни знаходимо багато небилиць і домислів. Головна з них та, що в бою під Крутами більшовицькому війську протистояли біля 300 необстріляних, погано озброєних і кинутих урядом на призволяще Київських студентів та гімназистів-патріотів, які майже всі загинули невідомо ради чого.

Цю небилицю запустили у обіг тогочасні публіцисти, яку без належного вивчення обставин підхопили наступні дослідники різних політичних уподобань і яка, на жаль, свідомо чи несвідомо розповсюджується і зараз в багатьох наукових і публіцистичних виданнях, а також у засобах масової інформації.

Це в той час, коли є незаперечні докази того, що завдяки належній організації бою досвідченими командирами, мужності та стійкості українських вояків агресору був завданий нищівний удар.

Навіть воєначальники більшовицьких військ Антонов-Овсієнко та Муравйов у своїх спогадах пишуть про жорстокий супротив українських вояків у бою під Крутами.

Більше того, на військовому цвинтарі с. Крути радянською владою встановлено обеліск з надписом: «Героям революції, загинувшим за владу Рад в боях з петлюрівцями в січні 1918 р.». Біля обеліску науковцями було виявлено і в установленому порядку досліджено більше 300 могил вояків (переважно матросів) саме армії Муравйова. В рази більшою була кількість поранених.

Постає питання, чи могли кілька сотень, як стверджували, необстріляних, погано озброєних студентів та гімназистів завдати противнику таких втрат? Звичайно ні!

Як показали дослідження та спогади українських старшин – безпосередніх учасників бою, загальна кількість вояків у зведеному формуванні захисників ст. Крути становила 1065

бійців (юнкерів, вояків студентського куреня січових стрільців, козаків і добровольців з сусідніх сіл), та 20 старшин. Більшість бійців мала належну військову підготовку. Були колишні фронтовики. В їх розпорядженні була не тільки стрілецька зброя, але й бронепотяг та броневики з кулеметами і гарматами.

Звичайно були втрати і в українського війська: загинув 121 вояк, і з них 24 юнкери, які прикривали вогнем відхід основних сил. Під час відступу вони потрапили в полон і були розстріляні муравйовцями в с. Літки Броварської округи. Серед цих 24 патріотів загинув і брат поета Павла Тичини. Частина загиблих була похована в Києві на «Аскольдовій могилі».

Внаслідок бою під Крутами війська агресора втратили боєздатність на три дні, оскільки мушили підтягнути нові сили, відремонтувати підірвані мости, зруйновані залізничні колії для продовження наступу на Київ. Цей перших дав можливість урядові УНР зосередити зусилля на нейтралізації більшовицького збройного повстання в м. Києві, а також створити умови для підписання рятівного для УНР Берестейського мирного договору.

Переконаний, що **висвітлення таких героїчних сторінок нашої історії (а їх багато), буде сприяти патріотичному вихованню не тільки молоді, але й суспільства в цілому**, і що обов'язково змінить відношення суспільства до ЗС та сил безпеки, до військовослужбовців та їх ратної праці, що вкрай важливо.

Абсолютно нова сторінка героїчної військової історії нашого народу (можливо, навіть цілий пласт) відкривається сьогодні в зоні АТО, і цю історію молодь повинна знати, усвідомлювати, формувати власну життєву позицію і діяти в разі потреби адекватно (див. вірз на С. 16).

Для цього, держава, заклади освіти, суспільство повинні виявляти, відкривати справжніх героїв сьогодення, (бійців небесної сотні, воїнів АТО) висвітлювати їх подвиги, залу-

чати до роботи з молоддю, вшановувати належним чином загиблих.

Сьогодні перед нашими митцями, кінорежисерами, драматургами, письменниками, поетами, художниками, працівниками ЗМІ стоїть завдання належним чином відобразити не тільки славне минуле українського воїнства, але й показати його героїчне сьогодення в боротьбі за свободу і незалежність Української держави.

Адже дуже мало таких кінофільмів, художніх творів, пісень, статей, які б відображали це героїчне сьогодення!

Видається логічним, що військово-патріотичне виховання молоді має починатися зі школи і бути складовою початкової військової підготовки. Мені

відомо про успішну виховну роботу з учнями групи «волонтерів» серед деяких шкіл Чернівецької області за програмою, розробленою к.і.н. Ліщуком Д.С. «Козацький гарт», яка (як і методичний посібник) схвалені МОН України. Цей досвід може бути поширений.

Великі можливості для ефективного військово-патріотичного виховання студентської молоді мають ВНЗ, як в ході навчального процесу і НДР, так і в позааудиторних заходах. *Багато вишів мають військові кафедри і готують офіцерів запасу. Як показують опитування слухачів, питанням ідейного гарту на цих кафедрах не приділяється належної уваги.*

Потребує суттєвої активізації патріотичне й військово-патріотичне виховання студентської молоді у приватних ВНЗ!

Від редакції

НОВА РОЛЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ – ВИЖИТИ САМИМ!

Врятуйся сам і біля тебе

врятовуються багато Хто...

- Війна має дві сторони медалі: з одного боку – воїни, з другого – "тил", який підтримує їх та одночасно боронить життя своєї країни. "Одною рукою в долоні не заплешеш. Один в полі не воїн", – кажуть в народі. Без підтримки других перемоги перших неможливі. Героїв тилу також маємо знати!
- Сьогоднішня задача закладів освіти, як її бачить наш автор, має бути доповненою реаліями українського життя.

Вже наявні заклади, яких маємо визнавати як героїчні, які у лиху годину зберегли і заклад, і себе в працездатному стані, тож і налагодили якісний навчально-виховний процес – учні і студенти окупованих територій продовжують навчання. Одним з таких є Інститут духовного розвитку людини¹, який з означеної теми – єдиний в Україні. Знаходився він, що символічно, на сході країни, у м. Луганську. З квітня 2014 працює в нестандартних умовах, але працює і ще проводить міжнародні конференції з проблем духовності нації.

¹ Див. С.4 обкладинки цього часопису.

ЩОДО РОЛІ ВІЙСЬКОВИХ ВНЗ У ЦІЙ ВАЖЛИВІЙ СПРАВІ

На мою думку, військові виші мають бути зразком військово-патріотичного виховання курсантів та слухачів, а також наставниками, координаторами і експертами щодо цієї роботи в інших закладах освіти.

Саме військові ВНЗ мають продемонструвати (усіма можливими засобами), як виховати воїна, громадянина – патріота незалежної Української держави, незалежно від його національності і мовного уподобання, готового в разі необхідності стати на її захист зі зброєю в руках.

Особливо хочу звернути увагу на велику відпові-

дальність ВНЗ, які готують фахівців (оперативних співробітників) для загальнодержавних та військових спецслужб (розвідки і контррозвідки).

Відповідальність тут не тільки за їх належну підготовку, а й за високу якість їх військово-патріотичного виховання, важливу складовою якого є «спеціальне професійне виховання».

Справа в тому, що курсанти та слухачі цих вишів отримують знання про форми і методи, механізми та засоби оперативної роботи, а також уміння і навички їх застосування. Іншими словами вони мають стати компетентними фахівцями щодо технології оперативної діяльності в боротьбі з ворогом (умовним противником).

А це зброя, яка має бути в надійних руках.

Забезпечити цю надійність має:

- належний відбір кандидатів на навчання;
- військово-патріотичне виховання;
- спеціальне професійне виховання;
- формування у особи почуття великої суспільної значущості даної професії, поваги і любові до неї;
- усвідомлення свого високого покликання вести боротьбу на таємному фронті з посяганнями на державні інтереси в екстремальних ситуаціях і нестандартними методами;
- глибокої пошани до кращих традицій вітчизняних спецслужб.

Моральне виховання: з метою усвідомлення високого покликання й обов'язку, професіоналізму і самовідданості, гідності і честі, духовності й порядності.

Правове виховання: для формування високої правосвідомості та правослухняності, поваги до Конституції та законів України.

Не зайвим буде і вивчення зарубіжного досвіду (США, Англії, Німеччини) з цього питання.

Широкомасштабні інформаційно-психологічні операції агресора проти нашої країни з використанням брудних пропагандистських, маніпулятивних технологій, які здійснюються сьогодні, на жаль, знижують ефективність виховної роботи з молоддю (поки що тут ми програємо). *Тому нагальною є потреба активізації адек-*

ватних вітчизняних упереджувальних контрпропагандистських заходів з використанням ЗМІ та інших сил і засобів держави.

Владимир Сидак

Военно-патриотическое воспитание молодежи в заведениях образования (военных и гражданских) в современных условиях

Очевидно, актуальность темы «Военно-патриотическое воспитание молодежи в заведениях образования» (военных и гражданских) в современных условиях не вызывает сомнений. Реалии настоящего (оккупация Крыма, бои на Востоке) подтверждают актуальность проблемы. Более того, свидетельствуют о потребности активизации и углубления отмеченной работы.

На примерах реальных украинских побед в разные времена, как и тех фальсификаций, что имели место в истории украинства, автор делает попытку установить истину, утвердить историческую правду.

А чтоб сказать, каким представляется усовершенствование и повышение эффективности такого воспитания, автор выясняет, было ли оно до этого и если было, то каким! И хотя однозначно ответить ему тяжело, но именно поиска ответа на актуализированный вопрос и посвящена эта статья.

Ключевые слова: патриотическое и военно-патриотическое воспитание, правительственная ответственность и общественная, школьные и вузовские программы по истории Украины, героические страницы украинской военной истории и ее фальсификация, создание современных украинских национальных вооруженных сил (АТО, Небесная сотня).

Volodymyr Sidak

Military-patriotic education of youth in educational institutions (military and civilian) in modern conditions

Obviously, the importance of the “Military-patriotic education of youth in educational institutions ...” subject, both military and civilian, in modern conditions is undeniable. The realities of the present (occupation of the Crimea, fighting in the East) confirm the urgency of the problem. Moreover, they indicate the need of intensification and deepening of this work.

On the examples of real Ukrainian victories of different times, along with the falsifications that have taken place in the history of Ukrainian nation, author attempts to set the record straight and establish the historical truth.

To illustrate what the improvement and increasing of the efficiency of the education appear to be, the author figures out whether it has been before and if it had, how was it? Although it is difficult to give a definite answer, but the current article is dedicated to finding the answer to this question.

Key words: patriotic and military-patriotic education, governmental responsibility and communities, school and university programs on the history of Ukraine, Ukrainian military history heroic pages and their falsification, creation of modern Ukrainian national armed forces (ATO, The Heaven's Hundred).